

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра «Охорони праці і навколишнього середовища»

(назва кафедри, яка відповідає за дисципліну)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

_____ / В. Г. Прушківський /

_____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗПН03 – «Цивільний захист і охорона праці в галузі»

(код і назва навчальної дисципліни)

спеціальність: 017 – «Фізична культура і спорт»

(код і найменування спеціальності)

освітня програма: «Фізичне виховання»

(спеціалізація): «Організація управління фізичною культурою і спортом»

(назва освітньої програми(спеціалізації))

інститут, факультет: Управління і права, Управління фізичною культурою та спортом

(назва інституту, факультету)

мова навчання: Українська

Робоча програма з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для підготовки студентів освітнього ступеню – «Магістр», спеціальності: 017 – «Фізична культура і спорт», освітня програма (спеціалізація): «Фізичне виховання», («Організація управління фізичною культурою та спортом»), «10» вересня 2019 року – 20 с.

Розробник: Шмирко В.І. доцент, к.т.н.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри «Охорони праці і навколишнього середовища»

Протокол від «10» вересня 2019 року № 02

Завідувач кафедри ОП і НС _____

(підпис)

Нестеров О. В.

(прізвище та ініціали)

«10» вересня 2019 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету управління фізичною культурою та спортом

Протокол від « » _____ 2019 року №

« » _____ 2019 року

Голова НМК _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(Пущина І.В.)

Узгоджено групою забезпечення освітньої програми * _____

« » _____ 2019 року

Керівник групи _____

(підпис)

(Пущина І. В.)

(прізвище та ініціали)

* Якщо дисципліна викладається не випусковою кафедрою

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни		
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: <u>01 – «Освіта»</u>	Обов'язкова (вибіркова)		
Модулів – 1	Спеціальність: 017 – «Фізична культура та спорт» Освітня програма (спеціалізація): «Фізичне виховання», (Організація управління фізичною культурою та спортом)	Рік підготовки:		
Змістових модулів – 2		1-й маг	1-й маг	
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Семестр		
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,0 самостійної роботи студента – 4,0	Освітній ступінь: <u>магістр</u>	Лекції		
		ЦЗ	8 год.	2 год.
		ОПГ	6 год.	2 год.
		Лабораторні		
		ЦЗ	8 год.	1 год.
		ОПГ	6 год.	1 год.
		Інші види		
		ЦЗ	– год.	– год.
		ОПГ	2 год.	– год.
		Самостійна робота		
		ЦЗ	29 год.	42 год.
		ОПГ	31 год.	42 год.
		Індивідуальні завдання: – год.		
Вид контролю: диференційований залік				

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 33,3% до 66,7%
- для заочної форми навчання – 6,7% до 93,3%

2. Мета навчальної дисципліни

Мета:

- підготовка фахівців, здатних творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру та приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту (ЦЗ), з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу;

- формування у майбутніх фахівців умінь та компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці (ОП) та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці в освітніх, соціально-реабілітаційних закладах та закладах з інклюзивною формою навчання

Завдання:

- засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування надзвичайних ситуацій (НС), побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення НС, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків;

- забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності працівників у спортивно-оздоровчих та лікувальних закладах, фахівців з корекційної педагогіки, спеціальної психології, педагогіки і психології вищої школи через ефективне управління охороною праці та формування відповідальності за колективну та власну безпеку у посадових осіб, фахівців-викладачів.

Засвоївши програму навчальної дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» майбутні магістри за відповідними напрямками підготовки, спеціальностями та освітніми програмами (спеціалізаціями) мають бути здатними вирішувати професійні завдання щодо забезпечення безпеки з урахуванням вимог ЦЗ і ОПГ та оволодіти основними професійними компетенціями для реалізації вказаних завдань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

а) загальні компетентності:

- здатність до системного мислення, аналізу та синтезу. **К3.01;**
- вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. **К3.02;**
- здатність генерувати нові ідеї та реалізовувати їх у вигляді обґрунтованих інноваційних рішень. **К3.04;**
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації. **К3.06;**
- здатність розробляти та управляти проектами. **К3.07;**
- визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. **К3.08;**
- здатність працювати автономно та в команді, у тому числі у складі багатопрофільної групи фахівців. **К3.09;**
- здатність до подальшого автономного та самостійного навчання на основі новітніх науково-технічних досягнень. **К3.10;**
- уміння складати наукові та науково-технічні звіти за результатами роботи. **К3.12.**

б) фахові компетентності:

- здатність до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури. **ПК1;**

-здатність до аналізу та систематизації організаційних та програмно-нормативних основ процесу фізичної підготовки у системі фізичного виховання і спорту різних верств населення. **ПК3**;

-уміння розробляти конкурентоспроможні фізкультурно-спортивні та оздоровчі послуги. **ПК4**;

- здатність розробляти документацію, презентувати і захищати результати інноваційної комплексної професійної діяльності в соціокультурному середовищі. **ПК6**;

- уміння творчо вирішувати різноманітні сучасні наукові проблеми і практичні завдання в галузі фізичної культури і спорту на основі розвитку теоретико-методологічного мислення. **ПК7**;

-уміння застосовувати сучасні управлінські технології розвитку фізкультурно-спортивних організацій. **ПК8**;

- уміння формулювати та розв'язувати педагогічні задачі та організовувати педагогічний процес як взаємодію і співробітництво. **ПК9**;

- знання етичних і правових норм, що регулюють відносини людини з людиною, із суспільством і з навколишнім середовищем; використовувати нормативні і правові документи у сфері фізкультурно-спортивної діяльності. **ПК10**;

-уміння створювати психоемоційний контакт між клієнтом та фахівцем з фізичної культури та спорту **ПК11**;

-уміння визначати ризики та забезпечувати безпеку фізкультурно-спортивної діяльності. **ПК13**;

-уміння обирати оптимальний спосіб дії у конфліктних і безконфліктних, спонтанних і запланованих педагогічних ситуаціях. **ПК14**;

-уміння застосовувати сучасні засоби, методи та технології під час процесу фізичного виховання, спортивної та оздоровчої діяльності. **ПК17**;

-здатність визначати відповідні пріоритети при вирішенні професійних завдань та володіти високим рівнем знань в області підготовки спортсменів (новітніми теоріями, інтерпретаціями, методами і технологіями). **ПК18**;

-уміння використовувати системний підхід при вивченні адаптаційних процесів тих, хто займається фізичною культурою і спортом. **ПК19**;

-здатність володіти навичками роботи з комп'ютером і використовувати інформаційні технології для вирішення експериментальних і практичних завдань у галузі професійної діяльності. **ПК20**;

-здатність застосовувати сучасні експериментальні методи діагностики фізичного стану, мати навички роботи з сучасним спортивним обладнанням. **ПК21**;

-уміння формувати та розробляти програму підготовки у відповідності до наявного устаткування, використовувати можливості заміни різних видів устаткування і обладнання для вирішення завдань учбово-тренувального процесу. **ПК22**

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 – «Цивільний захист»

Тема 1 *Правове регулювання цивільного захисту України*

Загальні положення Кодексу цивільного захисту України. Координація діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Забезпечення цивільного захисту на відповідній території. Організація заходів цивільного захисту суб'єктів господарювання. Сили цивільного захисту. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту. Аварійно-рятувальні служби. Формування цивільного захисту. Спеціалізовані служби цивільного захисту. Пожежно-рятувальні підрозділи (частини). Добровільні формування цивільного захисту. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій.

Загальні положення міжнародного гуманітарного права з питань захисту населення під час надзвичайних ситуацій військового характеру. Четверта Женевська Конвенція та додаткові протоколи. Класифікація цивільних об'єктів за ступенем небезпеки.

Положення про ідентифікацію та паспортизацію об'єктів господарювання при визначенні потенційної небезпеки. Визначення та аналіз небезпек, пов'язаних з порушенням умов безпечної експлуатації ОГ. Визначення небезпечних речовин та критичних умов їх впливу.

Тема 2 *Єдина державна система цивільного захисту, її складові, завдання та режими функціонування*

Основні завдання та мета функціонування єдиної державної системи цивільного захисту. Керівництво єдиною державною системою цивільного захисту та її загальна структура.

Органи управління та сили єдиної державної системи цивільного захисту.

Режими функціонування єдиної державної системи цивільного захисту.

Функціонування єдиної державної системи цивільного захисту. Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту. Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків. Взаємодія органів управління та сил цивільного захисту. Забезпечення фінансування єдиної державної системи цивільного захисту.

Тема 3 *Планування заходів цивільного захисту. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій*

Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту. Захисні споруди цивільного захисту. Споруди подвійного призначення та найпростіші укриття. Категорії населення, що укриваються в різних видах захисних споруд. Фонд захисних споруд. Вимоги до захисних споруд. Оренда, приватизація (відчуження) захисних споруд.

Евакуаційні заходи. Види евакуації, залежно від особливостей надзвичайної ситуації. Порядок ухвалення рішення про проведення евакуації. Евакуація громадян України, що перебувають на території іноземних держав.

Інженерний захист територій. Радіаційний і хімічний захист населення та територій. Медичний захист і забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Біо-

логічний захист населення, тварин і рослин. Заходи психологічного захисту населення. Навчання населення діям в умовах надзвичайних ситуацій.

Особливості навчання працюючого та непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Тема 4 Спостереження та лабораторний контроль. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайну ситуацію

НС, причини виникнення та складові системи їх моніторингу. Галузевий моніторинг за станом безпеки у відповідній сфері відповідальності центральних органів виконавчої влади. Найменування та визначення основних показників джерел природних НС та номенклатура, позначення, розмірність і порядок визначення параметрів уражаючих чинників джерел техногенних НС, які контролюються і підлягають прогнозуванню.

Територіальний моніторинг за об'єктами, ресурсами, процесами і системами захисту та ліквідації НС, стану впровадження превентивних заходів щодо зменшення їхніх масштабів. Мережа спостереження і лабораторного контролю. Урядова інформаційно-аналітична система з НС, збирання, оброблення, передавання та збереження моніторингової інформації.

Основні етапи аналізу НС та прогнозування їхніх наслідків. Опис явищ, що прогнозуються, перелік вихідних даних. Способи виявлення потенційно-небезпечних зон з імовірними джерелами НС. Зонування територій за ступенем небезпеки.

Тема 5 Надзвичайні ситуації мирного часу та особливого періоду, їх вплив на безпеку населення України

Причини виникнення та класифікація надзвичайних ситуацій. Стисла характеристика стихійних лих, аварій і катастроф, які можливі на території країни, області, міста. Стисла характеристика надзвичайних ситуацій воєнного та мирного часу.

Вплив сучасних засобів ураження на промислові об'єкти, населення та навколишнє середовище.

Стисла характеристика осередків ураження і зон зараження радіоактивними речовинами та засоби захисту. Особливості радіоактивного забруднення місцевості та зараження повітря при аваріях на АЕС.

Зона та осередок бактеріологічного (біологічної) зараження при наявності бактеріологічної загрози, засоби захисту.

Табельні прилади радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю формувань цивільного захисту.

Тема 6 Забезпечення заходів і дій в межах завдань єдиної системи цивільного захисту

Забезпечення техногенної безпеки на об'єктах господарської діяльності. Джерела небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Автоматизовані системи раннього виявлення надзвичайних ситуацій і спеціальні системи оповіщення.

Сутність стійкості роботи промислових об'єктів. Фактори, що впливають на стійкість роботи об'єктів в умовах надзвичайної ситуації. Шляхи і способи підвищення стійкості роботи об'єктів господарювання. Забезпечення надійного захисту та життєзабезпечення персоналу. Захист та раціональне розміщення основних виробничих фондів, зонування території об'єкту. Вимоги до систем енергозабезпечення, водопостачання, газопостачання

промислових та цивільних об'єктів. Підвищення стійкості виробничих будівель і споруд, комунально-енергетичних і технологічних мереж. Підвищення протипожежної стійкості. Обмеження ураження від вторинних факторів при аваріях. Підготовка до відновлення виробництва.

Організація і проведення досліджень з оцінки стійкості об'єктів господарювання в умовах НС (межа стійкості, найбільш уразливі його елементи, характер і ступень руйнувань і ушкоджень, можливі збитки, межа доцільного підвищення стійкості).

Тема 7 Спеціальна функція у сфері цивільного захисту

Завдання та організація санітарно-епідеміологічної служби, її заклади, установи та формування, принципи їх використання у мережі спостереження і лабораторного контролю та при ліквідації наслідків НС.

Спостереження, оцінка і прогнозування санітарно-епідемічної обстановки на території України. Організація оперативного контролю радіоактивного, хімічного та інших видів забруднення у зонах НС. Організація роботи, пов'язаної із запобіганням, виявленням і припиненням порушення вимог санітарно-епідемічної безпеки і охорони здоров'я населення. Організація і участь у проведенні санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів щодо ліквідації наслідків НС, формування резерву санітарно-гігієнічних та протиепідемічних засобів.

Збирання, узагальнення, аналіз і надання органам єдиної державної системи ЦЗ відомостей про постраждалих і хворих осіб у зонах НС. Забезпечення термінового постачання медичного майна і лікарських засобів для локалізації НС.

Запобігання особливо небезпечним, небезпечним інфекційним хворобам, масовим отруєнням та радіаційним ураженням населення.

Утворення та організація роботи центральної і регіональних координаційних комісій державної служби медицини катастроф. Забезпечення функціонування і удосконалення структури цієї служби.

Визначення науково-методичних принципів підготовки та підвищення кваліфікації працівників служби медицини катастроф і забезпечення її роботи з ліквідації медико-санітарних наслідків НС.

Розроблення методик для навчання населення з питань надання першої медичної допомоги у разі виникнення НС.

Змістовий модуль 2 - «Охорона праці під час проведення спортивно-оздоровчих заходів»

Тема 1. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Система управління охороною праці

Трудові норми Міжнародної організації праці (МОП). Конвенції та Рекомендації МОП в галузі охорони праці. Охорона праці як невід'ємна складова соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності.

Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Посібник по соціальній відповідальності» та його вітчизняний аналог ДСТУ ISO/CD 26000:2009 «Система управління соціальною відповідальністю. Вимоги».

Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці – частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці в галузі».

Соціальний захист громадян України. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Державне управління СУОП. Управління охороною праці на галузевому рівні. Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Управління з боку власника та робітників підприємства.

Розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства.

Формування працезохоронної політики навчального, лікувально-оздоровчого закладу на основі державної політики. Реструктуризація системи управління, забезпечення програмно-цільового управління охороною праці.

Тема 2. Аналіз потенційних небезпек, що можуть проявитися в процесі фізичного виховання дітей, дослідження змін їх фізіологічного стану, професійної діяльності тренерів-викладачів.

Аналіз потенційних небезпек, що можуть виникнути при проведенні тренувань з плавання, легкої атлетики, командних видів спорту, уроків фізичного виховання та різноманітних змагань на спортивних майданчиках.

Аналіз потенційних небезпек, що виникають в процесі дослідження впливу різноманітних фізичних навантажень на самопочуття та емоційний стан учнів, спортсменів, вихованців.

Основні причини виникнення механічних травм, ушибів, переломів і ушкоджень – порушення правил проведення тренувань, принципів організації груп за віком та фізичним станом, відсутність медичного огляду і невідповідність навантаження за станом здоров'я, зниження уваги внаслідок фізичного і емоційного перевантаження.

Небезпека ураження електричним струмом внаслідок порушень правил електробезпеки або несправності електроприладів.

Незадовільні санітарно-гігієнічні параметри (некомфортна температура, недостатній повітрообмін, нераціональне освітлення) можуть викликати дискомфорт в процесі тренувань, привести до загального погіршення стану здоров'я тренерів та вихованців.

Можливість загорянь внаслідок порушень правил пожежної безпеки в адміністративних будівлях та спортивно-оздоровчих спорудах.

Аналіз небезпек в умовах надзвичайних ситуацій.

Тема 3. Заходи по попередженню травматизму і загального погіршення стану здоров'я тренерів-викладачів, їх вихованців під час тренувань і в процесі дослідження змін фізіологічного стану дітей.

Організаційні (медичний огляд, інструктажі та інші види навчання, інструкції) та профілактичні заходи по попередженню травматизму і загального погіршення стану здоров'я вихованців, професійних спортсменів та тренерів-викладачів при проведенні тренувань з плавання, легкої атлетики, командних видів спорту, уроків фізичного виховання та різноманітних змагань на спортивних майданчиках.

Заходи по виключенню небезпек при дослідженні ймовірних змін в фізіологічному та емоційному стані учнів та спортсменів в процесі значних за обсягом та інтенсивністю тренувальних навантажень.

Розробка методичних рекомендацій по оптимізації спортивно-оздоровчого процесу та зниженню факторів ризику отримання механічних травм при заняттях фізичними вправами.

Заходи по попередженню ураження електричним струмом.

Заходи профілактики загального стомлення та проявів стресу під час інтенсивної роботи тренерів - викладачів.

Заходи по оптимізації санітарно-гігієнічних параметрів (температури, швидкості переміщення повітря, загального освітлення).

Заходи з пожежної безпеки в адміністративних будівлях та спортивно-оздоровчих спорудах. Безпека працівників в умовах надзвичайних ситуацій.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма навчання						Заочна форма навч			
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі		
		Лекції	Лабораторні заняття	Інші види занять	Індивідуальна робота студентів	Самостійна робота студентів		Лекції (год.)	Лабораторні заняття (год.)	Самостійна робота студентів (год.)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1 – «Цивільний захист»										
Тема 1. Правове регулювання ЦЗ України	6	2	–	–	2	2	6	1	–	5
Тема 2. Єдина державна система цивільного захисту, її складові, завдання та режими функціонування	6	2	–	–	2	2	6	–	–	6
Тема 3. Планування заходів ЦЗ. Захист населення і територій від НС	6	2	2	–	–	2	6	1	1	4
Тема 4. Спостереження та лабораторний контроль. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС	8	2	2	–	2	2	8	–	–	8
Тема 5. Надзвичайні ситуації мирного часу та особливого періоду, їх вплив на безпеку населення України	10	–	4	–	2	4	10	–	–	10
Тема 6. Забезпечення заходів і дій в межах завдань єдиної системи цивільного захисту	6	–	–	–	4	2	6	–	–	6
Тема 7. Спеціальна функція у сфері ЦЗ	3	–	–	–	2	1	3	–	–	3
Разом за змістовим модулем 1	45	8	8	0	14	15	45	2	1	42
Змістовий модуль 2 –: «Охорона праці під час проведення спортивно-оздоровчих заходів»										
Тема 1. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Система управління охороною праці.	8	2	–	–	2	4	8	1	–	7
Тема 2. Аналіз потенційних небезпек, що можуть проявитися в процесі фізичного виховання дітей, дослідження змін їх фізіологічного стану, професійної діяльності тренерів-викладачів..	27	2	4	2	8	9	29	1	1	27
Тема 3. Заходи по попередженню травматизму і загального погіршення стану здоров'я тренерів-викладачів, їх вихованців під час тренувань і в процесі дослідження змін фізіологічного стану дітей	10	2	2	–	4	2	8	–	–	8
Разом за змістовим модулем 2	45	6	6	2	14	15	45	2	1	42
Усього годин:	90	14	14	2	29	31	90	4	2	84

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.		

6. Теми практичних занять (інші види занять)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Розрахунок площ адміністративних та побутових приміщень	2

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Дослідження радіаційної та хімічної обстановки з використанням табельних приладів формувань ЦЗ	2
2.	Дослідження захисних властивостей засобів індивідуального захисту населення	2
3.	Дослідження захисних властивостей різних матеріалів, що використовуються для захисту від дії іонізуючого випромінювання	2
4.	Дослідження захисних споруд ЦЗ та методика розрахунку їх місткості	2
5.	Прогнозування та профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань	2
6.	Дослідження загального рівномірного штучного освітлення офісних і адміністративно-побутових приміщень та методика його розрахунку	2
7.	Дослідження властивостей первинних засобів пожежогасіння, визначення їх типів та розрахунок кількості	2

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1 – «Цивільний захист»		
1.	Правове регулювання цивільного захисту України	4/5*
2.	Єдина державна система ЦЗ, її складові, завдання та режими функціонування	4/6*
3.	Планування заходів ЦЗ. Захист населення і територій від НС	2/4*
4.	Спостереження та лабораторний контроль. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС	4/8*
5.	Надзвичайні ситуації мирного часу та особливого періоду, їх вплив на безпеку населення України	6/10*
6.	Забезпечення заходів і дій в межах завдань єдиної системи ЦЗ	6/6*
7.	Спеціальна функція у сфері цивільного захисту	3/3*
Разом за змістовим модулем 1		29/42*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 2 – «Охорона праці в галузі»		
1.	Міжнародні норми та основні нормативно-правові акти України в галузі охорони праці. Система управління охороною праці.	6/7*
2.	Аналіз причин та наслідків потенційних небезпек при роботі в навчальних та оздоровчих закладах.	16/27*
3.	Заходи по забезпеченню безпеки, санітарно-гігієнічних та ергономічних умов праці під час фізичної реабілітації та корекційного навчання.	9/8*
4.	Актуальні проблеми охорони праці при дослідженні залежності індивідуального самопочуття та емоційного стану учнів та осіб з відхиленнями в стані здоров'я від різноманітних фізичних навантажень та видів корекційно-розвиваючих завдань.	
5.	Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання в процесі виконання професійних обов'язків.	
6.	Визначення типів та розрахунок кількості первинних засобів пожежогашіння для адміністративних та побутових приміщень.	
Разом за змістовим модулем 2		31/42*
Усього:		60/84*

Примітка: * – кількість годин для студентів заочної форми навчання

9. Індивідуальні завдання

З метою поглиблення вивчення дисципліни та набуття навичок і вмінь самостійних кваліфікованих розрахунків, аналізу та обґрунтування висновків у процесі вивчення дисципліни, студенти денної форми навчання виконують розрахунково-графічну роботу (РГР) з курсу ЦЗ та дві семестрові модульні контрольні роботи (МКР): одну за матеріалами першого змістовного модулю «Цивільний захист» і другу за матеріалами другого змістовного модулю «Охорона праці в галузі». Організація і порядок виконання РГР, семестрових МКР та вихідні дані визначаються відповідними методичними вказівками і завданнями, які розроблені на кафедрі.

Студенти заочної форми навчання виконують дві письмові контрольні роботи самостійні (КРС): одну за матеріалами першого змістовного модулю «Цивільний захист» і другу за матеріалами другого змістовного модулю «Охорона праці в галузі». Організація і порядок виконання КРС та вихідні дані визначаються відповідними методичними вказівками і завданнями, які розроблені на кафедрі.

10. Методи навчання

Розповідь – для оповідної, описової форми розкриття навчального матеріалу;

Пояснення – для розкриття сутності певного явища, закону, процесу;

Бесіда – для усвідомлення за допомогою діалогу нових явищ, понять;

Ілюстрація – для розкриття предметів і процесів через їх символічне зображення (малюнки, схеми, графіки);

Практична робота – для використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань;

Індуктивний метод – для вивчення явищ від одиничного до загального;

Дедуктивний метод – для вивчення навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;

Проблемний виклад матеріалу – для створення проблемної ситуації.

11. Очікувані результати навчання з дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» студенти повинні:

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» студенти повинні:

- володіти здатністю до системного мислення, аналізу та синтезу;
- вміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- володіти здатністю генерувати нові ідеї та реалізовувати їх у вигляді обґрунтованих інноваційних рішень;
- володіти здатністю до адаптації та дії в новій ситуації;
- володіти здатністю розробляти та управляти проектами;
- вміти проявляти визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;
- володіти здатністю працювати автономно та в команді, у тому числі у складі багатопрофільної групи фахівців;
- володіти здатністю до подальшого автономного та самостійного навчання на основі новітніх науково-технічних досягнень;
- вміти складати наукові та науково-технічні звіти за результатами роботи;
- володіти здатністю до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури;
- здатність розробляти документацію, презентувати і захищати результати інноваційної комплексної професійної діяльності в соціокультурному середовищі
- володіти здатністю аналізувати здоров'я, як системну категорію;
- володіти здатністю організувати та провести сучасне наукове дослідження;
- володіти здатністю визначати роль рухової активності для формування здорового способу життя та збереження й зміцнення здоров'я;
- володіти здатністю до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури;
- володіти здатністю до аналізу та систематизації організаційних та програмно-нормативних основ процесу фізичної підготовки у системі фізичного виховання і спорту різних верств населення;
- вміти розробляти конкурентоспроможні фізкультурно-спортивні та оздоровчі послуги;
- вміти творчо вирішувати різноманітні сучасні наукові проблеми і практичні завдання в галузі фізичної культури і спорту на основі розвитку теоретико-методологічного мислення;
- вміти уміння застосовувати сучасні управлінські технології розвитку фізкультурно-спортивних організацій;
- вміти формулювати та розв'язувати педагогічні задачі та організувати педагогічний процес як взаємодію і співробітництво;
- проявляти знання етичних і правових норм, що регулюють відносини людини з людиною, із суспільством і з навколишнім середовищем; використовувати нормативні і правові документи у сфері фізкультурно-спортивної діяльності;

- вміти створювати психоемоційний контакт між клієнтом та фахівцем з фізичної культури та спорту;
- вміти визначати ризики та забезпечувати безпеку фізкультурно-спортивної діяльності;
- вміти обирати оптимальний спосіб дії у конфліктних і безконфліктних, спонтанних і запланованих педагогічних ситуаціях;
- вміти застосовувати сучасні засоби, методи та технології під час процесу фізичного виховання, спортивної та оздоровчої діяльності;
- володіти здатністю визначати відповідні пріоритети при вирішенні професійних завдань та володіти високим рівнем знань в області підготовки спортсменів (новітніми теоріями, інтерпретаціями, методами і технологіями);
- вміти використовувати системний підхід при вивченні адаптаційних процесів тих, хто займається фізичною культурою і спортом;
- володіти навичками роботи з комп'ютером і використовувати інформаційні технології для вирішення експериментальних і практичних завдань у галузі професійної діяльності;
- застосовувати сучасні експериментальні методи діагностики фізичного стану, мати навички роботи з сучасним спортивним обладнанням;
- формувати та розробляти програму підготовки у відповідності до наявного устаткування, використовувати можливості заміни різних видів устаткування і обладнання для вирішення завдань учбово-тренувального процесу.

12. Засоби оцінювання

Оцінка якості засвоєння навчальної програми з нормативної дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» включає поточний контроль успішності засвоєння матеріалів та складання підсумкового диференційованого заліку.

Для денної форми навчання поточний контроль передбачає проведення лабораторних занять, РГР з курсу ЦЗ, двох письмових модульних контрольних робіт у формі тестів.

Для заочної та дистанційної форм навчання поточний контроль передбачає проведення лабораторних занять та двох письмових КРС.

До диференційованого заліку допускаються лише студенти, які виконали у повному обсязі усі види навчальних занять (практичні, лабораторні, РГР та МКР), передбачених робочою навчальною програмою, та які вони мали виконати під час відпрацювання навчального матеріалу.

Успішність засвоєння дисципліни визначається за допомогою рейтингової системи оцінювання.

Підсумкова оцінка якості засвоєння навчальної програми визначається за результатами диференційованого заліку, якій проводиться письмово у формі тестів в два етапи: за матеріалами першого змістовного модулю «Цивільний захист» і другу, за матеріалами другого змістовного модулю «Охорона праці в галузі», як середня.

Студент, який на протязі семестру до проведення підсумкового контролю проявив старанність, своєчасно виконав та звітував з поточних навчальних завдань, може отримати відповідну позитивну підсумкову оцінку «автоматом», тобто без складання підсумкового диференційованого заліку.

13. Критерії оцінювання

Поточне тестування та самостійна робота												Середня
Змістовий модуль №1							Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	Сума	T1	T2	T3	Сума	100
15	15	15	15	15	15	10	100	25	25	50	100	

T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для диференційованого заліку	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження радіаційної та хімічної обстановки з використанням табельних приладів формувань цивільного захисту» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі»: для студентів усіх спеціальностей та форм навчання. / Укл. : М. О. Журавель, О. Б. Курков – Запоріжжя : Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019. – 26 с.

2. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження захисних властивостей засобів індивідуального захисту населення» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі»: для студентів усіх спеціальностей та форми навчання. Укл. : М. О. Журавель, С. М. Журавель – Запоріжжя: Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019 р. – 28 с.

3. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження захисних властивостей різних матеріалів, що використовуються для захисту від дії іонізуючого випромінювання» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі»: для усіх спеціальностей та форм навчання. / Укл. : О. Б. Курков, С. М. Журавель – Запоріжжя: Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019. 25 с.

4. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження захисних споруд цивільного захисту за місткістю» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі»:

для студентів усіх спеціальностей та форм навчання. / Укл. : М. О. Журавель, О. Б. Курков – Запоріжжя : Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019. – 18 с.

5. Методичні вказівки практичного заняття «Дослідження інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій на гідротехнічних спорудах» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» : для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / Укл. : О. Б. Курков, С. М. Журавель – Запоріжжя: Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019. – 17 с.

6. Методичні вказівки до розрахунково-графічної роботи «Розрахунок зон ураження від вибухів і пожеж, що виникли у наслідок надзвичайної ситуації техногенного характеру або терористичного акту» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / Укл.: М. О. Журавель, О. Б. Курков, С. М. Журавель – Запоріжжя: Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019. – 18 с.

7. Методичні вказівки до практичної роботи «Розрахунок площ адміністративних та побутових приміщень» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх форм навчання /Укл. В.І. Шмирко, Ю.В. Якімцов – Запоріжжя: Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019.– 22 с.

8. Методичні вказівки до практичної роботи «Моделювання процесів формування та виникнення травмонебезпечних і аварійних ситуацій на виробництві» з дисципліни «Охорона праці в галузі» для студентів всіх форм навчання /Укл. О.В. Коробко, Ю.І. Троян – Запоріжжя. : Каф. ОП і НС. НУ «Запорізька політехніка», 2019.–18с.

9. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження метеорологічних умов у виробничих приміщеннях» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / Укл. О.Б. Курков, М. О. Журавель, С. М. Журавель – Запоріжжя : ЗНТУ. Каф. ОП і НС, 2017. – 19 с.

10. Методичні вказівки до лабораторно заняття «Дослідження загального освітлення виробничих приміщень» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх спеціальностей та всіх форм навчання / Укл. В.І. Шмирко, О. В. Коробко – Запоріжжя: ЗНТУ. Каф. ОП і НС, 2017. – 34 с.

11. Методичні вказівки до лабораторно заняття «Дослідження загального рівномірного штучного освітлення офісних і адміністративно-побутових приміщень та методика його розрахунку» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі»: для студентів економіко-гуманітарного напрямку, усіх форм навчання / Укл. С. М. Журавель, М. О. Журавель – Запоріжжя: ЗНТУ. Каф. ОП і НС, 2017. – 22 с.

12. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Визначення типу технічних систем для нормалізації параметрів мікроклімату» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / Укл. О. Л. Скуйбіда – Запоріжжя: ЗНТУ. Каф. ОП і НС, 2017. – 18 с.

13. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Дослідження вогнегасних властивостей первинних засобів пожежогасіння, визначення їх типів та розрахунок кількості» з дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / Укл. А.С. Петрищев, С. М. Журавель – Запоріжжя: ЗНТУ. Каф. ОП і НС, 2017. – 26 с.

15. Рекомендована література

Базова

1. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] – Чинний від 2012-11-21. : станом на 01.01.2019 р. – К. : ВР України, 2012. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>. – (Закон України)
2. Положення про єдину державну систему цивільного захисту [Електронний ресурс] : – Чинний від 2014-01-31. – К. : Кабінет Міністрів України, 2014. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>. – (Положення)
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8.06.1977 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України: Офіційне видання – Том 1: 1990-1991 рр. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
4. Система надійності та безпеки в будівництві. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони). [Текст] : ДБН В.1.2-4-2006. – На заміну СНиП 2.01.51-90; чинний від 2007-04-01. – К. : Мінбуд України, 2006. – 36 с. – (Державні Будівельні Норми).
5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] – Чинний від 1971-12-10. : станом на 25.07.2018 р. – К. : ВР України, 1971. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – (Закон України).
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] – Чинний від 1999-09-23. : станом на 25.07.2018 р. – К. : ВР України, 1999. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>. – (Закон України).
7. Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці [Електронний ресурс] : НПАОП 0.00-4.12-05. – На заміну ДНАОП 0.00-4.12-99, ДНАОП 0.00-8.01-93 ; чинний від 2005-02-26. – К. : Держнагляд охорони праці України, 2005. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>. – (Нормативно-правовий акт охорони праці).
8. ДСанПіН 2.3-185-2013 «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів».
9. ДСанПіН 5.5.2.008-01 «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загально-освітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу».
10. ДБН В 2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти».
11. Природне і штучне освітлення. [Текст] : ДБН В.2.5-28-2018. – На заміну ДБН В.2.5-28-2006 ; чинний з 2019-03-01. – К. : Мінрегіон України, 2018. – 133 с. – (Державні будівельні норми України).
12. Міжнародний стандарт ISO 45001:2018 «Системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці. Вимоги з посібником по застосуванню».
13. Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями [Електронний ресурс] : НПАОП 0.00-7.15-18. – На заміну НПАОП 0.00-1.28-10 ; чинний від 2018-05-18. – К. : Мінсоцполітики України, 2018. – 6 с. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18>. – (Нормативно-правовий акт охорони праці).
14. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист [Текст] : навч. посіб. для вузів / М. І. Стеблюк. – К. : Знання, 2013, – 487 с.
15. Шоботов В. М. Цивільна оборона [Текст] : Навчальний посібник / В. М. Шоботов. – Вид. 2-ге, перероб. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 438 с.

16. Порядочний Л.В., Заплатинський В.М. Безпека в надзвичайних ситуаціях та цивільна оборона [Текст]: навчальний посібник. – К.: 2003 – 301 с.
17. Катренко Л.А., Піскун І.П. Охорона праці в галузі освіти. Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004.-304 с.
18. Катренко Л. А., Кіт Ю. В., Пістун І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум. [Текст] : Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
19. Керб Л. П. Основи охорони праці. [Текст] : Навч. посіб. – К: 2006. – 216 с.
20. ДБН В.2.2-28:2010 «Будинки і споруди. Будинки адміністративного та побутового призначення».
21. Наказ МОЗ України № 260 від 30.12.1993 р. Про організацію і вдосконалення фізіотерапевтичної допомоги населенню України.
22. Наказ МОЗ України № 176 від 29.03.2011 р. Про затвердження примірних посадових інструкцій та кваліфікаційних характеристик з метою поліпшення лікарсько-фізкультурної служби в Україні.
23. Декларація ВМА вересень-жовтень 1981 р. Декларація Всемирной медицинской ассоциации о принципах врачебной помощи в спортивной медицине.

Допоміжна

1. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями [Електронний ресурс] – Чинний від 2004-03-24. : станом на 11.06.2013 р. – К. : КМ України, 2004. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-п>. – (Постанова).
2. Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України [Електронний ресурс] : ОСПУ-2005. – Чинний від 2005-05-31. – К. : МОЗ України, 2005. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0552-05>. – (Державні санітарні правила).
3. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин [Електронний ресурс] : ДСанПіН 3.3.2.007-98. – Чинний від 1998-12-10. – К. : МОЗ України, 1998. – URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2445>. – (Державні санітарні правила та норми).
4. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу, [Електронний ресурс]. – На заміну ГН 3.3.5-8.6.6.1-2002 ; чинний від 2014-05-30. – К. : МОЗ України, 2014. – 37 с. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>. – (Державні санітарні норми та правила).
5. Про оцінку умов праці на робочих місцях і порядок застосування галузевих переліків робіт, на яких можуть установлюватися доплати робітникам за умови праці, [Електронний ресурс]. – Чинний від 1986-10-03. – М. : Держкомпраці СРСР ; Секретаріат ВЦСПС, 1986. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2-78400-86>. – (Типове положення).
6. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень, [Електронний ресурс] : ДСН 3.3.6.042-99. – Чинний від 1999-12-01. – К. : МОЗ України, 1999.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/va042282-99>. – (Державні санітарні норми).
7. Система стандартів безпеки праці. Системи вентиляційні. Загальні вимоги [Текст]: ДСТУ Б А.3.2-12:2009. На заміну ГОСТ 12.4.021-75 ; чинний від 2010-08-01. – К. : Мінрегіон України, 2010. – 13 с. – (Державний Стандарт України).
8. Опалення, вентиляція та кондиціонування [Текст] : ДБН В.2.5-67:2013. – На заміну СНиП 2.04.05-91 ; крім розділу 5 та додатка 22. ; чинний від 2014-01-01. – К. : Мінрегіон України, 2013. – 149 с. – (Державні будівельні норми України).

9. Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку, [Електронний ресурс] : ДСН 3.3.6.037-99. – Чинний від 1999-12-01. – К. : МОЗ України, 1999.– URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/va037282-99>. – (Державні санітарні норми).

10. Правила пожежної безпеки в Україні [Електронний ресурс] : НАПБ А.01.001-14. – На заміну НАПБ А.01.001-04 ; чинний від 2014-12-30. – К. : МВС України, 2014. – 47 с. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>. – (Нормативний акт пожежної безпеки).

11. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою [Текст] : ДСТУ Б В.1.1-36:2016. – На заміну НАПБ Б.03.002-2007 ; чинний від 2017-01-01. – К. : Мінрегіон України, 2016. – 66 с. – (Державний Стандарт України).

12. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги [Текст] : ДБН В.1.1-7:2016. – На заміну ДБН В.1.1.7-2002 ; чинний від 2017-06-01. – К. : Мінрегіон України, 2017. – 47 с. – (Державні будівельні норми).

13. Системи протипожежного захисту [Текст] : ДБН В.2.5-56:2014. – На заміну ДБН В.2.5-56:2010 ; СНиП 2.04.05-91 (розділи 5 та 22) ; чинний від 2015-07-01. – К. : Мінрегіон України, 2014. – 191 с. – (Державні будівельні норми).

14. Правила експлуатації та типові норми належності вогнегасників [Електронний ресурс] – На заміну НАПБ Б.03.001-2004 ; чинний від 2018-03-30. – К. : МВС України, 2018. – 23 с. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-18> – (Правила).

16. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державна служба України з питань праці (Держпраці).
2. Офіційний сайт Фонду соціального страхування України.
3. <http://www.iais.ru> – Офіційний сайт Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (МПА СНД).
4. Офіційний сайт [Електронний ресурс]: / Міністерство освіти і науки України. – URL: <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com.
5. <http://base.safework.ru/iloenc> – Енциклопедія з охорони та безпеки праці МОП.
6. <http://base.safework.ru/safework> – Бібліотека безпечної праці МОП.
7. Наказ міністерства охорони здоров'я України від 21 травня 2007р. №246 «Про затвердження порядку проведення медичного огляду працівників певних категорій».
8. Наказ МОЗ України № 260 від 30.12.1993 р. Про організацію і вдосконалення фізіотерапевтичної допомоги населенню України.
9. Наказ МОЗ України № 176 від 29.03.2011 р. Про затвердження примірних посадових інструкцій та кваліфікаційних характеристик з метою поліпшення лікарсько-фізкультурної служби в Україні.
10. Декларація ВМА вересень-жовтень 1981 р. Декларация Всемирной медицинской ассоциации о принципах врачебной помощи в спортивной медицине.